

Dim Zupan

Temna zvezda smrti

Zbirka Žamet, Mladinska knjiga, Ljubljana 1993

Potem ko je Dim Zupan v zadnjih treh letih s knjigama o *Dreku Pekcu in Pukcu Smukcu* in romanom *Trnovska mafija* postal uveljavljen mladinski pisatelj, je pri Mladinski knjigi izdal svoj "prvenec za odrasle", roman *Temna zvezda smrti*. Očitno pa je (kljub "mediju" oziroma posebnim zahtevam zbirke Žamet, v kateri je roman objavljen) avtor v zadnjem delu vsaj po narativni plati ostal zvest svojim prejšnjim delom, kar je privedlo do zanimivega rezultata: pripoved o medvojnih pustolovščinah ljubljanskega dandyja Jerneja je zastavljena v sintetični maniri, saj "dogajalna" plat, vseskozi "veristično" – kot dosledno beleženje misli, dialogov in prigod – usmerjena v prihodnost, ne dopušča ne časovnih diskurzov v preteklost (ki bi nemara pojasnili delovanje oseb) niti podrobnejše karakterizacije. Če tovrstna "straightforward" naracija v mladinskem romanu deluje neproblematično – saj imamo tam opravlja z zanimivim dogajalnim nizom, odlomkom razvojnega tipa, ki zaradi nazornosti zahteva preprosto formo – pa se utegne pri "odraslem" romanu (in Dimu Zupanu se to vsekakor zgodi) primeriti, da postanejo nejasni tako motivacija "junaka" in njegova dejanja kakor sam namen pripovedi.

Kdo ali kaj je Jernej Furlan, "subjekt", ki ga po ljubljanski epizodi prek Evrope spremljamo do Lizbone? Predvojni maturant in svoji mladosti ter vsakodnevnemu mačku ustrezen nihilist (vzemimo, da je tudi "jebivetrizem" vrstni nihilizma), ki ga zgolj poznanstvo in minimalno poslovanje z ilegalnimi aktivisti privede pred nemške puške, se končno odloči za revolucionarno dejanje, ki sestoji iz napada na zakleti nacistični grad v Rožni dolini, podrediv in odvzem devištva sami Hudičevki ter končno opustitev revolucionarnega poslanstva ob pogledu na zaklad. Slovenski Zorro – nepremagljivi mečevalec (rapirist) – nato prepusti domorodcem, da med različnimi ideologijami poračunajo sami (kar je v bistvu, če upoštevamo, da boj še dandanes ni končan, edina resnično vizionarska Jernejeva poteza), in se v mercedesu z oklopljenim prtljažnikom poda iskat srečo v tujino, ven iz krvave Evrope. Kot mu je z zgodovino in nujnostjo v Ljubljani solil pamet bivši sošolec Janez (ki ga Nemci ubijejo), tako ga na potovanju spremlja Francesco alias David, italijanski Žid (ki ga zabodejo španski gorjani), vendar praktičnega Jerneja intelektualistične debate in imperativi ne ganejo

kaj prida. Potovanje po Italiji in vichyjski Franciji je začinjeno z redkimi vojnimi prigodami, pogostimi popivanji in "dopustom" pri materi in hčeri v Alpah (ki ju Jernej seve poteši tudi spolno, medtem ko se Francesco ukvarja z branjem in živinorejo), nekaj je tudi domotožnih vzklikov (Oh, Ljubljana, Oh, Ana), vse skupaj pa se konča s samozavestno Jernejevo izjavo, da se ladja, na kateri je, zaradi njegove prisotnosti ne bo potopila. S tem sta potovanje in roman končana, bralec pa se utegne povprašati o tako globokih stvareh, kot sta na primer obči namen literature in kako razumeti Zupanov roman znotraj temeljnih romanesknih tipov.

Kot rečeno, je največji problem predvsem sam junak, saj ne njegova dejanja ne rezoniranje ne dopuščajo niti dojemanja, kaj šele identifikacije. Jerneja je enostavno nemogoče primerjati s katerokoli pojavnostjo subjekta v romaneskni tradiciji, tudi z "izpraznjenim" ne, saj ne izpolnjuje niti pred-postavke, ki bi "izpraznjenje" omogočila. Obenem dosledna individualizacija sveta, kakršen se nam kaže, ne pomaga prida k razpoznavi Zeitgeista: dogajalni čas je, po skopih podatkih sodeč, jesen leta 1943, svetovna morija pa mimo jamesbondovskih eksterierov v romanu nima posebne dramaturške vloge. Podobno ne-časovna je avtorjeva uporaba jezika, ta je presenetljivo moderen, in družbenih miljejev. Čas v *Temni zvezdi smrti* – razen iniciacijskega poriva – kakor da ne obstaja. Kolikor se mučimo: ostaja nam tekst, ki bi ga po uporabi pripovednih sredstev najlaže primerjali s formo filmskega scenarija (pove namreč natanko toliko, kolikor "vidimo"), posebna struktura "road romana", kakor so *Temno zvezdo smrti* poimenovali nekateri recenzentski kolegi, pa ob misli, da je pravzaprav "cestno" strukturiran že prvi novoveški roman *Don Kihot* in je cesto kot metaforo odnosa do sveta in tradicije izkoriščalo vsaj ameriško proto-bitništvo (najjasneje Jack Kerouac), besedilu, o katerem teče beseda, ne ponuja posebej pozitivnih "specialističnih" vrednot.

Ako naj literatura predvsem zabava in s pustolovskimi vragolijami odvrta bralske misli od tmurnega vsakdana, potem postavimo, da je *Temna zvezda smrti* kvalitetno delo, akopak imamo o tiskovinah te vrste bolj zahtevno mnenje (in bi se morda v zameno za čas, ki jim ga posvetimo, radi vsaj česa naučili, pa najsibodo to modni trendi Kitajske v 13. stoletju ali morilske navade viktorijanske Anglije – da o terminusu "užitek" niti ne dolgovezimo), pa je prejkone treba reči, da omenjeno delo ni ravno kvalitetno. Nasprotno.

Tone Vrhovnik